

ПРОФЕСІОНАЛІЗМИ Й НОМЕНКЛАТУРА В ПОЛІЦІЙНІЙ ЛЕКСИЦІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

*Л. Г. Удовіченко, доктор філософії з філології, старший викладач кафедри
українознавства Харківського національного автомобільно-дорожнього університету
(Харків, Україна)*

email: udovichenko_lg@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5953-2923>

У статті проведено лінгвістичний аналіз термінів, номенів і професіоналізмів як маркерів специфічності мови працівників поліції в поняттєвому та функційному аспектах. Наукова новизна роботи полягає у визначенні критеріїв розмежування термінів, номенів і професіоналізмів у поліційній лексиці та в обґрунтуванні системних зв'язків між ними в структурі фахового мовлення поліційників. Методологічну основу дослідження становить комплекс сучасних лінгвістичних підходів до аналізу фахового мовлення, зокрема когнітивно-дискурсивний, системно-структурний і функційно-комунікативний. Основними методами, що використано в дослідженні, є аналіз і синтез, спостереження, суцільна вибірка, систематизація й узагальнення, описовий, дефінітивний аналіз. У науковій розвідці опрацьовано корпус поліційних номенів, сформовано базу номенклатурних одиниць для їх подальшого аналізу й систематизації. Установлено, що професіоналізми в мовленні поліційників не лише транслюють спеціальні знання, а й виконують функцію ідентифікації правоохоронців, сприяють ефективній комунікації та відображають способи номінації реалій. Зазначено, що сфера використання номенів і професіоналізмів – офіційно-ділові тексти й публічна та професійна комунікація відповідно. Наголошено на важливості аналізу термінів, номенів і професіоналізмів для глибшого розуміння фахового дискурсу поліційників.

Ключові слова: поліційна лексика, термінологія, номенклатура, номен, професіоналізм.

Актуальність. Термінологійний ресурс сучасних поліційників формувався впродовж тривалого часу, для нього характерний динамічний розвиток, що зумовлене специфікою виконуваних обов'язків. Професійний поліційний апарат – невід'ємний складник будь-якої правової держави, тому вивчення стратифікації означеної терміносистеми відіграє значущу роль у виформовуванні й кодифікації поліційного термінокомплексу, що сприяє вдосконаленню діяльності цього органу виконавчої влади з метою охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку.

Академік Ю. Римаренко в передньому слові «Поліція і поліцейська діяльність у цивілізаційному вимірі» до першого тому Міжнародної поліцейської енциклопедії наголошує на потребі «узгодити поняттєво-термінологічний інструментарій поліцейської науки, подолати, зокрема, існуючий термінологічний хаос, різнобій у трактуванні термінів та понять, що відображають поліцейську сферу, розглянути концептуальні заходи саме поліцейської діяльності» [18, с. 7]. Відповідно, орієнтація в поняттєвій тріаді «термін – номен – професіоналізм» є важливим аспектом професійної діяльності Національної поліції України.

Актуальність нашого дослідження полягає в необхідності комплексного розгляду цих категорій саме в контексті поліційної діяльності. Такий підхід дасть змогу не лише уніфікувати термінологійний апарат, а й підвищити ефективність професійної комунікації, правового регулювання й освітньо-наукового супроводу діяльності органів Національної поліції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика кореляції понять «термін», «номен» і «професіоналізм» у межах різних терміносистем уже була предметом уваги науковців, зокрема таких, як Л. Архипенко, П. Мельник [дослідження особливостей різних типів спеціальної лексики (номенів і професіоналізмів) в інформаційно-правовому

дискурсі, порівняно з базовою одиницею термінологічної системи – терміном, 2023] [1]; Є. Ковкіна (аналіз професіоналізмів, жаргонізмів і номенів, що функціують у мові криміналістичної експертизи, 2021) [5], А. Крижанівська (вивчення основних ознак, за якими можна чітко відмежувати термінологічні одиниці від загальнонавчальної лексики, 1984) [6], І. Литовченко (представлення джерел формування й етимології номенів досліджуваних груп військової лексики, 2016) [8], Т. Михайлова (характеристика специфіки номенів як особливого типу спеціальної лексики, що функціює в науково-технічному дискурсі, 2007) [9], О. Нахапетова (визначення співвідношення між поняттями «терміни», «номенклатура» і «номени» щодо назв спорідненості й свояцтва в сучасному мовознавстві, 2014) [10], Н. Нікуліна (розгляд різних підходів до розуміння й використання терміна «номен» у контексті українського та міжнародного мовознавства, 2010) [11], О. Павлова (аналіз різних видів спеціальної лексики, зокрема термінів, професіоналізмів і номенклатурних знаків, у контексті їхньої класифікації та функцій у мові, 2008) [15], Н. Родзевич (систематизація основних підходів до розуміння понять «термін», «термінологія», «номенклатура», вказівка на спільні й відмінні риси у визначеннях, наголошення на потребі чіткого розмежування термінів і номенклатурних одиниць у науці, 1963) [19], О. Романова [розгляд основних критеріїв відмінностей між термінами й номенами, характеристика кожного з цих типів лексичних одиниць, а також їхніх функцій у різних текстах (наукових, професійних тощо), 2011] [20], Л. Туровська (вивчення науково-технічної термінології та її особливостей, зокрема з погляду функційного використання термінів і номенів у специфічних наукових контекстах, 2005) [22], Л. Халіновська (установлення ролі термінів як засобів точного позначення наукових понять та об'єктів, а номенів як найменування конкретних реалій або об'єктів, що належать до сфери наукових досліджень, 2012) [24] та ін.

Мета цієї наукової розвідки – проаналізувати поняття *термін*, *номен* і *професіоналізм* як складники спеціалізованої лексики української поліційної терміносистеми, дослідити основні способи формування *номенів* і *професіоналізмів*, що відображають різні аспекти поліційної діяльності.

Матеріали й методи дослідження. Для досягнення мети й реалізації дослідницьких завдань застосовано загальнонаукові методи *аналізу й синтезу*, метод *спостереження* для збирання емпіричного матеріалу щодо поліційної лексики як у теоретичному аспекті, так і в практичній сфері її функціонування; серед спеціальних перевагу надано таким: методу *суцільної вибірки*, за допомогою якого сформовано корпус релевантних одиниць для подальшого аналізу; методам *систематизації* та *узагальнення* – для виявлення новітніх тенденцій і з'ясування їхнього впливу на становлення поліційної лексики; *описовому* методу – для загального аналізу, класифікації та інтерпретації досліджуваної лексики; методу *дефінітивного аналізу* – для вивчення семантичного наповнення лексичних одиниць із метою з'ясування їхньої належності до корпусу досліджуваної фахової мови.

Результати дослідження та їх обговорення. Сучасний поліційник-професіонал – це фахівець, який вправно оперує значним обсягом терміноодиниць, усвідомлює специфіку й структуру поліційної лексики та активно використовує її в професійному спілкуванні. Поліційна лексика, відповідно до загальних мовних законів, охоплює як термінологічні, так і нетермінологічні елементи, що в сукупності формують поліційний дискурс.

Поняття «фахова мова» найбільш повно й релевантно розкрито німецьким мовознавцем Л. Гофманом, пор.: «сукупність усіх мовних засобів, що використовуються в спеціально окресленій комунікативній сфері з метою досягнення розуміння між усіма фахівцями певної галузі» [25, с. 53]. Однак таке тлумачення, на думку Т. Кияка, варто доповнити тим фактом, що «функціонування відповідної мови забезпечується винятково чітко встановленою термінологією» [4, с. 28], тобто терміни постають як фундамент, що формує мовні одиниці й інформаційне наповнення будь-якої фахової мови.

Т. Кияк та О. Каменська формулюють тезу про те, що «лексичний склад тексту професійної мови включає як загальнонаукові лексичні одиниці й вузькоспеціальні

терміни, так і професіоналізми, номенклатуру, жаргонізми та загальноповсюдну лексику» [3, с. 77].

Н. Нікуліна відзначає, що вперше поняття *термінологія* та *номенклатура* розмежував у середині XIX століття англійський учений В. Уевел (W. Whewell) [12, с. 47]. У сучасній лінгвістиці номенклатурну одиницю названо *номеном* [11, с. 56], що й стало поштовхом для виникнення низки дискусійних питань, пов'язаних з уточненням меж і функцій цих термінів у різних галузях знань.

Зокрема, Є. Ковкіна розмежовує поняття «термін» і «номен», наголошуючи, що номен «позначає не будь-які загальні поняття, а особливі. При цьому специфіка плану вираження номенів вбачається в тому, що їхній зміст формують якісь несуттєві часткові ознаки. У цьому номен подібний до власної назви» [5, с. 170]. Це розмежування виявляє важливу відмінність між термінами і номенами, оскільки номен відображає специфічні, індивідуалізовані аспекти поняття, що робить його більш гнучким і контекстуальним у використанні, зокрема в професійному мовленні.

Л. Архипенко й П. Мельник зазначають, що «співвідношення понять *термін* і *номенклатура* досить тривалий час залишається дискусійним, тому в наукових розвідках простежуємо використання слова *номенклатура* нібито в більш спеціальному значенні, а іноді й у протиставному до *термінології*» [1, с. 636]. Це свідчить про те, що, незважаючи на значний науковий інтерес до означеної проблематики, поняття «номенклатура» і «термін» досі викликають різні тлумачення та інтерпретації.

Підтримуємо узагальнену думку про те, що «(1) *терміни* утворюють єдину систему, *номенклатура* – сукупність внутрішньо не пов'язаних елементів; (2) під *номенклатурою* варто розуміти сукупність абстрактних і умовних символів, а під *термінологією* – сукупність термінів, що позначають певні поняття; (3) *номенклатурні слова* більш номінативні, в той час як *терміни* дефінітивні, тому що словесно відбивають систему понять визначеної науки» [16, с. 168–169], адже вона демонструє властивість номенів позначати конкретні об'єкти чи явища й дефінітивний характер термінів, оскільки вони точно описують систему понять певної галузі знань.

На думку І. Литовченко, «військова лексика містить військову термінологію та номенклатуру, до якої належать науково-технічні терміни, пов'язані з військовими поняттями, а також субстандартні одиниці, які характеризують сферу неофіційного професійного спілкування військових» [8, с. 171–172]. Поліційна лексика, що перебуває в тісному зв'язку з військовою, являє собою сукупність терміноодиниць, номенклатурних назв, а також професійного сленгу поліцейників.

Уважаємо, що для виокремлення номенів і професіоналізмів із фахової поліційної лексики передусім необхідно орієнтуватися на визначення основних одиниць цього корпусу, зокрема:

(1) *поліційний термін* розуміємо як «слово чи словосполучення, співвіднесене з професійно дефініційованим поняттям, що функціонує у сфері захисту прав, свобод і законних інтересів громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, захисту об'єктів права власності, протидії злочинності, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки й репрезентує специфіку діяльності сучасного українського поліцейського» [23, с. 36];

(2) щодо *номена*, схилиємося до думки Т. Кияка, який стверджує, що «ще відносно довільний “ярлик” предмета, “прикріплений” представниками відповідної галузі знання, що не потребує “розкриття” або хоча б часткового тлумачення його у формі лексичного значення» [3, с. 78];

(3) під *професіоналізмом* у науці розуміють слово або вислів, що є складниками додаткових лексичних систем, властивих представникам певної галузі виробництва, професії, роду занять. До професіоналізмів уналежнюють специфічні найменування відповідної професійної сфери, емоційно забарвлені відповідники професійних назв [21, с. 574].

В українському мовознавстві спробу розрізнення понять «термінологія» і «номенклатура» зrealізував І. Верхратський, зважаючи на те, що загальновживані слова, терміни й номени є різновидами мовних знаків, визначають не тільки їхні власні специфічні ознаки, а й низку спільних властивостей. Окрім того, у процесі відбору термінів із загальною і збірною семантикою з'являється потреба вирізнити їх з-посеред загальнолітературної абстрактної лексики, а відбираючи терміни для називання одиничних понять, необхідно відрізнити їх від номенів [7, с. 16, 19] із метою забезпечення точності й специфічності мовного вираження.

У процесі формування будь-якої терміносистеми відбувається закономірний сплеск інтересу науковців до нових лінгвістичних явищ. На думку Н. Нікуліної, «зацікавлення в мовознавстві номінаційними процесами в науково-технічній лексиці спричинене розвитком і розширенням підгалузей ономастики, їхнім впливом на суміжні галузі, зокрема й на термінознавство» [13, с. 74]. Це сприяє вдосконаленню методології термінознавства, що має безпосередній вплив на точність та ефективність наукової комунікації.

Слушною вважаємо також думку, що «власні назви неодноразово ставали й стають номенами, потім можуть переходити в терміни. <...> власна назва може бути складником (елементом) номенклатурної одиниці» [11, с. 58]. У зазначеному вище дослідженні була зроблена вибірка 20 одиниць, що стосуються особливостей номінування та типології номенів [11, с. 59–60]. Цілком погоджуючись із дослідницею та з її прагненням до уніфікації найменувань, вважаємо за доцільне визнати термін *номен* домінантним, а *номенклатуру* – системою назв об'єктів певної науки.

У процесі дослідження особливостей мови фахового призначення виникає інтерес щодо аналізу спільного і відмінного між *терміном*, *номеном* та *професіоналізмом* як у поняттєвому, так й у функційному виявах. На сьогодні не сформовано однозначної думки щодо ролі *номенів* і *професіоналізмів* як елементів спеціальної лексичної системи певної наукової галузі. У процесі аналізу поліційного дискурсивного простору виокремлюємо значну кількість відповідних лексичних елементів. Зокрема, *номени* пропонуємо групувати за такими типами:

– назви центральних і територіальних органів управління поліції, структурних поліційних підрозділів: *Головне управління Національної поліції України; Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми; Департамент внутрішньої безпеки; Департамент забезпечення діяльності, пов'язаної з небезпечними матеріалами; Департамент карного розшуку; Департамент кримінального аналізу; Департамент оперативної служби; Департамент оперативно-технічних заходів; Державний заклад «Академія патрульної поліції» (м. Київ); Державний заклад «Криворізька академія патрульної поліції»; Державний заклад «Рівненська академія патрульної поліції»; Міністерство внутрішніх справ; Харківський національний університет внутрішніх справ; Холодногірський відділ поліції ГУНП в Харківській області тощо;*

– назви інформаційних систем: *автоматизована інформаційно-пошукова система «АРМОР»; автоматизована інформаційна система «Оріон»; інформаційна підсистема «Адміністративне правопорушення»; інформаційна підсистема «Зареєстрована зброя»; інформаційна підсистема «Затримані та доставлені»; інформаційна підсистема «Єдиний облік»; інформаційна підсистема «Кримінальна зброя»; інформаційна підсистема «Мігрант»; інформаційна підсистема «Особа»; інформаційна підсистема «Річ»; інформаційна підсистема «Угон»; інформаційна підсистема «Цунамі»; інформаційно-комунікаційна система «Інформаційний портал Національної поліції України» тощо;*

– назви реєстрів: *Єдиний реєстр осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності малолітньої особи; Єдиний реєстр досудових розслідувань тощо;*

– назви законів, постанов, наказів тощо, що регламентують діяльність поліції, а також Присяга поліцейських: Закон України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України»; Закон України «Про Національну поліцію»; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Національну поліцію»; накази Міністерства внутрішніх справ України: «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні»; «Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України, що регламентує організацію діяльності чергової служби в центральному органі управління поліції та його структурних підрозділах»; «Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України»; «Про затвердження Інструкції про порядок проведення атестування поліцейських», що визначає порядок атестування поліцейських; «Про затвердження Інструкції про порядок функціонування дактилоскопічного обліку експертної служби Міністерства внутрішніх справ України»; «Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України»; «Про затвердження Положення про патрульну службу Міністерства внутрішніх справ»; «Про затвердження Положення про підрозділи поліції особливого призначення “Корпус оперативно-раптової дії”»; «Про затвердження Положення про підрозділи поліції особливого призначення», що визначає основні завдання, функції, права, обов’язки та порядок діяльності підрозділів поліції особливого призначення; «Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події»; «Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України»; «Про затвердження Порядку складання Присяги працівниками Національної поліції»; «Про затвердження правил етичної поведінки поліцейських»; «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України»; «Про організацію добору (конкурсу) та просування по службі поліцейських»; «Про організацію службової діяльності поліції охорони з питань забезпечення фізичної охорони об’єктів» тощо;

– міжнародно-правові акти: Декларація про поліцію; Конвенції про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами; Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод; Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства; Рекомендації з питань поліцейської діяльності в багатонаціональному суспільстві; Угода про співробітництво держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав з питань повернення неповнолітніх у держави їх постійного проживання тощо;

– найменування й ознаки належності до поліції, зокрема: символіка поліції (емблема Національної поліції України, прапор Національної поліції України, службовий прапор науково-дослідної установи Національної поліції України, службовий прапор територіального органу Національної поліції України, штандарт керівника Національної поліції України); знаки розрізнення на однострої (нарукавний знак міжрегіонального територіального органу поліції, нарукавний знак «Поліція», нарукавний знак територіального органу поліції, нарукавний знак центрального органу управління поліції, погони тощо) однострій (аксельбант для осіб вищого складу поліції, кепі для осіб вищого складу поліції, кітель жіночий для осіб вищого складу поліції, костюм маскувальний зимовий, сорочка спеціальна комбінована, сорочка трикотажна з короткими рукавами, шапка-вушанка для осіб вищого складу поліції, шапка-вушанка на підкладі із шаром утеплювача тощо); спеціальні звання: молодшого складу: капрал поліції, рядовий поліції, сержант поліції, старший сержант поліції; середнього складу: капітан поліції, лейтенант поліції, майор поліції, молодший лейтенант поліції, підполковник поліції,

полковник поліції, старший лейтенант поліції; вищого складу поліції: генерал поліції другого рангу, генерал поліції першого рангу, генерал поліції третього рангу); відомчі відзнаки (Грамота Національної поліції України, Медаль «Ветеран служби», Медаль «10 років сумлінної служби», Медаль «15 років сумлінної служби», Медаль «20 років сумлінної служби», Нагрудний знак «Знак Пошани», Подяка Національної поліції України, Почесна грамота Національної поліції України); спеціальний жетон і службове посвідчення поліцейників;

– аббревіатури: АПН – автопатрульний наряд, ГШР – група швидкого реагування, ДБР – Державне бюро розслідувань, ДПП – Департамент патрульної поліції, ДТП – дорожньо-транспортна пригода, ІТТ – ізолятор тимчасового тримання, МВС – Міністерство внутрішніх справ, ОРД – оперативно-розшукова діяльність, ОРЗ – оперативно-розшукові заходи, ОРС – оперативно-розшукова справа, ПВ – патруль на велосипеді, ПП – піший патруль, СЗГ – сектор зв'язків з громадськістю, СІЗО – слідчий ізолятор, СОГ – слідчо-оперативна група, ТЗ – транспортний засіб, УДО – управління державної охорони тощо.

Професіоналізми, як уже зазначено раніше, становлять поняття спеціальної субмови, однак вони є умовно нормативними одиницями, які вживає вузьке коло фахівців, переважно в розмовному мовленні, на відміну від термінів, що мають більш упорядкований і нормалізований характер. Незважаючи на суттєві відмінності, між цими двома лексичними категоріями наявний безперервний взаємообмін, і професіоналізм може також функціювати як синонім терміна [2, с. 14].

Вимоги до фахового мовлення поліцейників збігаються із загальними нормами сучасної української літературної мови, однак мають певні особливості, зумовлені специфікою виконуваних обов'язків, передбачених статтею 18 Закону України «Про Національну поліцію України» [17]. Зокрема, важливим аспектом служби в поліції є постійне безпосереднє спілкування з людьми з метою передавання інформації або її отримання, надання допомоги потерпілим або пошуку підозрюваних у злочинах, що неможливо без використання професійної термінології. У процесі професійної комунікації можуть виникати труднощі в процесі встановлення контакту з особами, не причетними до сфери діяльності поліції. Відповідно, постає потреба в оперуванні професійним тезаурусом і використанні різних прийомів для пояснення й роз'яснення спеціалізованих термінів.

На думку Л. Архипенко й П. Мельника, «у мовленні професіоналізми вербалізують спеціальні знання, виступають синонімічними професійно-розмовними дублетами, називають реалії та передають спеціальну інформацію. Вони з'являються у вжитку, замінюючи офіційно визнані терміни й пристосовуючись до усної колективної комунікації» [1, с. 636]. Такі одиниці сприяють полегшенню спілкування між співробітниками, проте їх використання в офіційних документах або під час спілкування з громадянами не завжди є прийнятним і доцільним. Наведемо деякі приклади поліцейських професіоналізмів, пор.:

відпрацювання району – профілактичні заходи щодо виявлення порушень у певній зоні; зазначена лексична одиниця з'явилася в процесі виконання професійних обов'язків поліцейниками на відповідній закріпленій території;

закон – будь-який нормативно-правовий акт, що регулює діяльність поліції; професіоналізм виник унаслідок функціонування великої кількості законів, постанов, наказів тощо для реалізації правоохоронної функції;

кримінальна справа – сукупність процесуальних дій, що вчиняються компетентними правоохоронними органами у зв'язку з учиненням злочину; зазначений професіоналізм сформувався з метою усічення й узагальнення поняття задля лаконічності під час багаторазового використання;

об'єкт – особа, за якою ведуть спостереження залежно від стадії розслідування й офіційного статусу особи в кримінальній справі, пор.: *підозрюваний* (якщо є підстави

підозрювати у злочині), *фігурант справи, оперативний об'єкт, суб'єкт розслідування, контрольована особа, потенційний підозрюваний* тощо;

орієнтування – це повідомлення з інформацією про розшукувану особу, транспортний засіб або обставини злочину, передаване правоохоронцям для оперативного реагування;

патруль – група поліцейників для охорони громадського порядку шляхом несення патрульно-постової служби;

перевірка по базах – процес пошуку й звірки інформації про особу, транспортний засіб чи інші дані у внутрішніх і загальнодоступних реєстрах правоохоронних органів задля ефективнішого накопичення інформації, пов'язаної зі скоєними злочинами;

розкриття справи – пошук поліцейським винних і притягнення їх до відповідальності, згідно із законодавством, за певним алгоритмом розслідування: від отримання інформації (надходження заяви від потерпілого, свідків або через оперативні дані) до передавання справи до суду (оформлення доказової бази й підготовка до судового розгляду);

службовий собака – це спеціально навчена тварина, яка допомагає правоохоронцям у виконанні різних завдань, таких як пошук наркотиків, зброї, вибухових пристроїв, людей, а також у затриманні підозрюваних;

транспортна крадіжка – кримінальне правопорушення, що полягає в незаконному заволодінні транспортним засобом без мети його продажу, із подальшим використанням або переробленням. Це може включати викрадення автомобіля, мотоцикла, судна чи іншого транспортного засобу без згоди власника.

У процесі професійної комунікації між співробітниками правоохоронних органів використання професіоналізмів є цілком виправданим, оскільки ці одиниці забезпечують оперативність спілкування, фіксують специфіку професійної діяльності й сприяють формуванню мовленнєвої спільності. Вони активно функціують у внутрішньому мовному середовищі, зокрема в усному неофіційному спілкуванні.

Водночас у практиці офіційного діловодства або під час комунікації з громадянами вживання професіоналізмів може ускладнювати сприйняття інформації, знижувати рівень її зрозумілості й суперечити нормам офіційно-ділового стилю. Тому в зовнішній комунікації, особливо в офіційних документах, доцільно використовувати нормативну термінологію, що відповідає вимогам точності, нейтральності й загальнодоступності.

Висновки й перспективи. Отже, аналіз лексичної системи поліцейської галузі засвідчив наявність термінів, професіоналізмів і номенів, що відображають широкий спектр обов'язків правоохоронців. Спеціальні лексичні одиниці, зокрема номени й професіоналізми, відіграють важливу роль у забезпеченні ефективної комунікації між працівниками правоохоронних органів і громадськістю. Проте сфера їхнього використання варіюється від формальних документів до публічного й службового спілкування.

У зв'язку з тим, що поліцейська лексика постійно розвивається, виникає потреба в дослідженні її системності, зокрема принципів диференціації термінів, професіоналізмів і номенів. Зростання кількості таких одиниць у фаховій мові є результатом закономірного розвитку самої галузі, а відповідно, і її лексичного складу.

Роль професіоналізмів і номенів у спілкуванні полягає в тому, що вони, по-перше, спрощують комунікацію, оскільки дають змогу фахівцям швидко й точно передавати інформацію, що є зрозумілою лише членам певної професійної групи, у такий спосіб знижуючи ризик непорозумінь у спеціалізованому контексті; по-друге, формують професійну ідентичність, адже наявність специфічних мовних одиниць створює своєрідну «мову професії», що відокремлює представників цього фаху від інших соціальних груп і підвищує їхню корпоративну єдність; по-третє, регулюють професійні стандарти, оскільки професіоналізми й номени використовують для встановлення норм і стандартів поведінки в межах професійного середовища, а також для визначення вимог до кваліфікації,

обов'язків і прав поліцейників, що сприяє підтримці професійної дисципліни й ефективності роботи.

Перспективою дослідження вбачаємо вивчення дискусійних аспектів щодо номенів і професіоналізмів як специфічних складників фахової мови, а також аналіз поліцейних жаргонізмів, їхнього впливу на комунікацію в професійному середовищі та їхнє функціонування в різних контекстах.

Список використаної література

1. Архипенко Л., Мельник П. Професіоналізми й номенклатура в складі української термінологіки інформаційного права. *Slavia Orientalis*. Т. LXXII. 3. 2023. С. 1–14.
2. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення. Семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Київ : Видавничий дім «КМ Academia», 2000. 2018 с.
3. Кияк Т. Р., Каменська О. І. Семантичні аспекти нормалізації термінологічних одиниць. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*. 2008. № 38. С. 77–80.
4. Кияк Т. Р., Науменко А. М., Огуй О. Д. Теорія і практика перекладу (німецька мова). Вінниця : Нова книга, 2006. 592 с.
5. Ковкіна Є. В. Професіоналізм, професійний жаргонізм і номен у дискурсі криміналістичної експертизи. *Лінгвістичні дослідження* : зб. наук. праць. Харків : Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, 2021. Вип. 60. С. 164–181.
6. Крижанівська А. Як відрізнити термін від нетерміна. *Культура слова*. 1984. Вип. 27. С. 63–69.
7. Крыжановская А. В., Симоненко Л. А. Актуальные проблемы упорядочения научной терминологии : монографія. Київ : Наукова думка, 1987. 164 с.
8. Литовченко І. О. Динамічні процеси у військовій лексиці української мови (назви зброї, амуніції, споруд) : монографія / за ред. Ж. В. Колоїз. Кривий Ріг : Вид-во Р. А. Козлов, 2016. 206 с.
9. Михайлова Т. В. Номен у науково-технічній сфері. *Українська термінологія і сучасність* : зб. наук. праць. 2007. Вип. VII. С. 82–86.
10. Нахапетова О. В. Співвідношення понять «термін», «номен», «номенклатура» у назвах спорідненості і свояцтва. *Вісник Донецького національного університету. Серія Б: Гуманітарні науки*. 2014. Вип. 1–2. С. 171–177.
11. Нікуліна Н. В. Дискусії щодо терміна «номен» в українському та зарубіжному мовознавстві. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Проблеми української термінології. 2010. № 676. С. 56–61.
12. Нікуліна Н. В. Теоретичне осмислення загальних понять сучасного термінознавства у концепціях видатних лінгвістів. *Українська термінологія і сучасність* : зб. наук. праць. 2009. Вип. VIII. С. 45–49.
13. Нікуліна Н. В. Національно-культурна специфіка номенклатурних знаків (номенів) на позначення автобусної техніки українського виробництва. *Лінгвістичні дослідження* : зб. наук. праць. Харків : Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди, 2020. Вип. 52. С. 73–80.
14. Овчаренко В. М. Структура і семантика науково-технічного терміна. Харків, 1968. 71 с.
15. Павлова О. Г. Терміни, професіоналізми і номенклатурні знаки (до проблеми класифікації спеціальної лексики). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». 2008. № 620. С. 49–54.
16. Пивоваров В. М. та ін. Мова української юриспруденції : навч. посіб. Харків : Право, 2020. 330 с.
17. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII; чинний від 7.11.2015 : станом на 23.03.2024. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 11.04.2025).
18. Римаренко Ю. І. Поліція і поліцейна діяльність у цивілізованому вимірі (замість переднього слова). *Міжнародна поліцейська енциклопедія* : у 10 т. / відп. ред.: Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. Я. Тацій та ін. Київ : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре»», 2003. Т. I : Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології / упор. Ю. І. Римаренко та ін. 2003. С. 7–13.
19. Родзевич Н. С. Поняття *термін, термінологія, номенклатура* в працях радянських і зарубіжних учених. *Лексикографічний бюлетень*. 1963. Вип. 9. 128 с.
20. Романова О. О. Спеціальна лексика української мови як об'єкт лінгвістичного дослідження: термін і номен. *Термінологічний вісник*. 2011. Вип. 1. С. 55–62.
21. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2010. 844 с.
22. Туровська Л. В. Терміни та номен в науково-технічній сфері. *Українська термінологія і сучасність* : зб. наук. праць. Київ : КНЕУ. 2005. Вип. VI. С. 225–229.
23. Удовіченко Л. Г. Поліцейна термінологія: становлення, структура, функціонування : дис. ...док. філософії : 03 Гуманітарні науки, 035 Філологія / Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. Харків, 2024. 193 с.

24. Халіновська Л. Кореляція понять *термін* і *номен* в українській науково-технічній термінології. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2012. № 733. С. 57–59.

25. Hoffmann L. Kommunikationsmittel Fachsprache. Eine Einführung [2 Auflage. Durchges]. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1985. 307 s.

References

1. Arkhopenko, L., & Melnyk, P. (2023). Profesionalizmy y nomenklatura v skladi ukrainskoi terminoleksyky informatsiinoho prava [Professionalisms and nomenclature in the structure of Ukrainian terminological vocabulary of information law]. In: *Slavia Orientalis*, 72(3), 1–14 (in Ukr.).
2. D'iakov, A. S., Kyiak, T. R., & Kudelko, Z.B. (2000). Osnovy terminotvorennia. Semantychni ta sotsiolinhvistychni aspekty [Fundamentals of terminology creation: Semantic and sociolinguistic aspects] (2nd ed.). Kyiv: Vydavnychiy dim "KM Academia", 2018 (in Ukr.).
3. Kyiak, T. R., & Kamenska, O. I. (2008). Semantychni aspekty normalizatsii terminolohichnykh odynyts [Semantic aspects of normalization of terminological units]. In: *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu im. I. Franka [Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University]*, (38), 77–80 (in Ukr.).
4. Kyiak, T. R., Naumenko, A. M., & Ohui, O. D. (2006). Teoriia i praktyka perekladu (nimetska mova) [Theory and practice of translation (German language)]. Vinnytsia: Nova Knyha (in Ukr.).
5. Kovkina, Ye. V. (2021). Profesionalizm, profesiynyi zharhonizm i nomen u dyskursi kryminalistychnoi ekspertyzy [Professionalism, professional jargonism, and nomen in the discourse of forensic expertise]. In: *Linhvistychni doslidzhennia [Linguistic Studies]: zb. nauk. pr. Khark. nats. ped. un-t imeni H. S. Skovorody*, (60), 164–181 (in Ukr.).
6. Kryzhanivska, A. (1984). Yak vidriznyty termin vid netermina [How to distinguish a term from a non-term]. In: *Kultura slova [Culture of the Word]*, (27), 63–69 (in Ukr.).
7. Kryzhanovskaia, A. V., & Simonenko, L. A. (1987). Aktualni problemy uporiadkuvannia nauchkovoii terminolohii [Current issues of scientific terminology regulation] (Monograph). Kyiv: Naukova Dumka, 164 (in Rus.).
8. Lytovchenko, I. O. (2016). Dynamichni protsesy u viiskovii leksytsi ukrainskoi movy (nazvy zbroi, amunitsii, sporud) [Dynamic processes in the military vocabulary of the Ukrainian language (names of weapons, ammunition, fortifications)]: monograph. Kryvyi Rih: R. A. Kozlov Publishing House (in Ukr.).
9. Mykhailova, T. V. (2007). Nomeny u naukovo-tekhnichnii sferi [Nomens in the scientific and technical sphere]. In: *Ukrainska terminolohiia i suchasnist [Ukrainian Terminology and Modernity]: zb. nauk. pr.*, (VII), 82–86 (in Ukr.).
10. Nakhapetova, O. V. (2014). Spivvidnoshennia poniat "termin", "nomen", "nomenklatura" u nazvakh sporidnenosti i svoiatstva [Correlation of concepts "term", "nomen", and "nomenclature" in the names of kinship and affinity]. In: *Visnyk Donetskoho natsionalnoho universytetu. Serii B: Humanitarni nauky [Bulletin of Donetsk National University. Series B: Humanities]*, (1–2), 171–177 (in Ukr.).
11. Nikulina, N. V. (2010). Dyskusii shchodo termina "nomen" v ukrainskomu ta zarubizhnomu movoznavstvi [Discussions on the term "nomen" in Ukrainian and foreign linguistics]. In: *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnik". Serii A: Problemy ukrainskoi terminolohii [Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". Series A: Problems of Ukrainian Terminology]*, (676), 56–61 (in Ukr.).
12. Nikulina, N. V. (2009). Teoretychne osmyslennia zahalnykh poniat suchasnoho terminoznavstva u kontseptsiiakh vydatnykh lingvistiv [Theoretical understanding of general concepts of modern terminology studies in the concepts of prominent linguists]. In: *Ukrainska terminolohiia i suchasnist [Ukrainian Terminology and Modernity]: zb. nauk. prats*, (VIII), 45–49 (in Ukr.).
13. Nikulina, N. V. (2020). Natsionalno-kulturna spetsyfika nomenklaturnykh znakiv (nomeniv) na poznachennia avtobusnoi tekhniki ukrainskoho vyrobnytstva [National-cultural specificity of nomenclature signs (nomens) denoting bus equipment of Ukrainian production]. In: *Linhvistychni doslidzhennia [Linguistic Studies]: zb. nauk. pr. Khark. nats. ped. un-t imeni H. S. Skovorody*, (52), 73–80 (in Ukr.).
14. Ovcharenko, V. M. (1968). Struktura i semantyka naukovo-tekhnichnoho termina [Structure and semantics of scientific and technical terms]. Kharkiv, 71 (in Ukr.).
15. Pavlova, O. H. (2008). Terminy, profesionalizmy i nomenklturni znaky (do problemy klasyfikatsii spetsialnoi leksyky) [Terms, professionalisms, and nomenclature signs (on the problem of classification of special vocabulary)]. In: *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnik". Serii A: Problemy ukrainskoi terminolohii [Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". Series A: Problems of Ukrainian Terminology]*, (620), 49–54 (in Ukr.).
16. Pivovarov, V. M., et al. (2020). Mova ukrainskoi yurysprudentsii [The language of Ukrainian jurisprudence]: navch. posib. Kharkiv: Pravo, 330 (in Ukr.).
17. Verkhovna Rada of Ukraine (2015). Pro Natsionalnu politsiu: Zakon Ukrainy [On the National Police: Law of Ukraine] № 580-VIII of July 2, 2015, as amended up to March 23, 2024. Retrieved April 11, 2025. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (in Ukr.).
18. Rymarenko, Yu. I. (2003). Politsiia i politsiina diialnist u tsyvilizovanomu vymiri (zamist perednoho slova) [Police and police activity in a civilized dimension (instead of a foreword)]. In: Yu. I. Rymarenko,

Ya. Yu. Kondratiev, V. Ya. Tatsii et al. (Eds.). *International Police Encyclopedia* (Vol. 1: Theoretical-methodological and conceptual foundations of police law and police deontology). Kyiv: Concern «Publishing House “In Yure”», 7–13 (in Ukr.).

19. Rodzevych, N. S. (1963). Poniattia termin, terminolohiia, nomenklatura v pratsiakh radianskykh i zarubizhnykh uchenykh [Concepts of term, terminology, and nomenclature in the works of Soviet and foreign scholars]. In: *Leksykohrafichniy biuleten* [Lexicographic Bulletin], (9), 128 (in Ukr.).

20. Romanova, O. O. (2011). Spetsialna leksyka ukrainskoi movy yak ob'iekt linhvistychnoho doslidzhennia: termin i nomen [Special vocabulary of the Ukrainian language as an object of linguistic research: term and nomen]. In: *Terminolohichniy visnyk* [Terminological Bulletin], (1), 55–62 (in Ukr.).

21. Selivanova, O. O. (2010). Linhvistychna entsyklopediia [Linguistic encyclopedia]. Poltava: Dovkillia-K, 844 (in Ukr.).

22. Turovska, L. V. (2005). Terminy ta nomeny v naukovo-tekhnichnii sferi [Terms and nomens in the scientific and technical sphere]. In: *Ukrainska terminolohiia i suchasnist* [Ukrainian Terminology and Modernity]: *zb. nauk. prats.* Kyiv: KNEU, (VI), 225–229 (in Ukr.).

23. Udovychenko, L. H. (2024). Politsiina terminolohiia: stanovlennia, struktura, funktsiiuvannia [Police terminology: formation, structure, functioning]: PhD dissertation (Ukrainian language). Kharkiv, 193 (in Ukr.).

24. Khalinovska, L. (2012). Koreliatsiia poniat termin i nomen v ukrainskii naukovo-tekhnichnii terminolohii [Correlation of concepts “term” and “nomen” in Ukrainian scientific and technical terminology]. In: *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska politekhnika”. Serii: Problemy ukrainskoi terminolohii* [Bulletin of the National University “Lviv Polytechnic”. Series: Problems of Ukrainian Terminology], (733), 57–59 (in Ukr.).

25. Hoffmann, L. (1985). *Kommunikationsmittel Fachsprache. Eine Einführung* (2nd ed.). Tübingen: Gunter Narr Verlag, 307 (in Ger.).

PROFESSIONALISMS AND NOMENCLATURE OF IN THE POLICE LEXICON OF THE MODERN UKRAINIAN LANGUAGE

**Liliia Udovichenko, Doctor of Philosophy in Philology, Senior Lecturer
at the Department of Ukrainian Studies, Kharkiv National Automobile and Highway University
(Kharkiv, Ukraine)**

e-mail: udovichenko_lg@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5953-2923>

Abstract. Introduction. The police sector, like any other professional sector, has its own specific vocabulary and related issues. In particular, police terminology is at the stage of studying general features, establishing differences in the interpretation of units, and codifying them. The distinction between the concepts of ‘term’, ‘nomen’ and ‘professionalism’ is an important aspect of studying any terminology. Our study provides a comprehensive consideration of these categories in the context of police activity. Such an approach will facilitate the unification of police terms, professional communication, legal regulation and educational and scientific support of the activities of the National Police.

The Purpose – to analyse the concepts of term, nomen and professionalism – components of the specialised vocabulary of the Ukrainian police terminology system, to study the functioning of nomens and professionalisms in various aspects of police activity.

The Methods. In the course of the study, the following main methods were used: general scientific methods of analysis and synthesis, observation (for collecting empirical material), special methods of continuous sampling (for forming a corpus of relevant units for further analysis), systematisation and generalisation (for identifying the latest trends and finding out their impact on the formation of police vocabulary), descriptive (for classifying and interpreting the analysed vocabulary), and definitional analysis (for studying the semantic content of lexical units).

Main results of the study. The corpus of police nomenclature has been processed, and a database of nomenclature units has been created for further research and compilation. The role of professionalisms in police speech is clarified. They not only transmit specialised knowledge but also serve as identifiers of the professional community, ensure the effectiveness of communication and reflect the ways of nominating units of objective reality. The scope of application of nomens and professionalisms is defined. It includes official business speech, as well as public and professional communication. The importance of analysing these linguistic units for an in-depth understanding of the professional discourse of police officers is emphasised.

Originality. The article analyses terms, nomens and professionalisms as markers of the specificity of police officers' speech in the conceptual and functional aspects. The article establishes the criteria for

distinguishing these linguistic units in the police lexicon and highlights their systemic relations in the structure of professional speech for the first time.

Conclusions and specific suggestions of the author. *The analysis of the lexical system of the police sector has shown the existence of terms, professionalisms and nomens. They play a key role in ensuring effective communication both among police officers and in interaction with the public. In particular, they perform several important functions in professional communication: they facilitate fast and accurate transmission of information understood by representatives of a particular professional group; they form professional identity, a specific “language of the profession”; they regulate professional standards; it is through professionalisms and nomens that norms of behaviour are established, qualification requirements and professional duties are defined.*

Further research should be directed at analysing the controversial aspects of the functioning of nomens and professionalisms in the professional language, as well as at studying police jargon as a separate layer of professional vocabulary.

Key words: *police vocabulary, terminology, nomenclature, nomen, professionalism.*

Надійшла до редакції: 18.03.2025

Прийнято до друку: 01.05.2025